

Kahden maan ja kulttuurin vaiheilla

Kannuksen saha meni konkurssiin 1950-luvun alussa ja isäni jäi työttömäksi. Muutaman vuoden kierrelytyään eri työpaikoissa ympäri Suomen hän viimein päätyi Hyvinkäälle kauppalan hommiin. Olin juuri täyttänyt kuusi vuotta, kun perheemme muutti Etelä-Suomeen.

Koko kouluajan ruotsin kieli oli tuottanut minulle ylitsepääsemättömiä vaikeuksia ja jouduinkin jo yhteiskoulun kolmannen luokan käymään kahteen kertaan. Motivaationi opiskella ruotsia oli täysi nolla.

16-vuotiaana sain ensimmäisen työpaikkani Hyvinkään puisto-osastolta. Sitten kului pari kesää rakennuksilla Hyvinkäällä, kunnes lähestyttiin hetkeä, joka johti elämänmuutokseen.

Kaksi vanhempaa siskoani olivat molemmat olleet kesätöissä Ruotsissa, ja myös minä pyrin saamaan töitä Pohjanlahden toiselta puolelta. Vasta vuonna 1968, kun olin jo 19-vuotias, minua onnisti. Silloin sain tiskarin paikan Waxholmin Hotellista, Tukholman saaristosta.

Waxholm oli tyypillinen kesäturistikaupunki ja sen väkiluku moninkertaistui kesäisin. Myös hotelliin palkattiin kesäksi tarjoilijoita, kokkeja, vastaanottoapulaisia ja siivoojia. Kaupungissa kävikin melkoinen vilske yötä päivää. Kaikkein vilkkainta oli heinäkuussa.

Hotellin takana oli kesätyöntekijöille asuntola, jossa meitä oli toistakymmentä majoittuneina kahden hengen huoneissa. Hotelli tarjosi aterian neljä kertaa päivässä, myös vapaapäivinä. Säästäväiselle ihmiselle se olisikin ollut oivallinen tilaisuus saada vähän rahaa sukanvarteen. Eikä tarvinnut huolehtia mistään.

Minulla oli hyvin rajalliset tiedot hotelli- ja ravintola-alan kulussientakaisesta elämästä, ja ahmin kaiken mahdollisen työympäristöstäni. Mielenkiintoiseksi kesäpestin tekivät vielä eri maailmankolkista saapuneet työntekijät. Suurin osa oli toki Euroopasta, mutta myös afrikkalaisia ja myöhemmin japanilaisia oli hotellissa töissä. Nautin suunnattomasti vapaudesta, ilmapiiristä, uusista ystäväistäni sekä karttuvasta ruotsalais-ranskalaisen keittiön tietämyksestä. Oli paljon ruokalajeja, joista en ollut kuullut puhuttavankaan.

Kun minulla oli tiskausvuoro keittiössä kattiloiden parissa, aloin myös osallistua pihvien paistoon ja eri ruokalajien esivalmisteluihin. Välillä sain auttaa kylmäkköä seisovan pöydän valmisteluissa. Ensimmäisen isokokkoisen lohen fileoin Waxholmin Hotellissa. Myös erilaiset leikkeet ja sisäfileepihvit sain paistaa ensimmäisen kerran elämässäni. En ole koskaan ennen kesiäni Waxholmissa syönyt niin paljon liha- ja kalafileitä tai savustettua ankeriasta kuin silloin enkä jälkeenpäinkään. Kesän jälkeen tiesin, että tulevaisuuteni tulisi olemaan Ruotsissa. Sain kosketuksen kieleen ja aloin suhtautua siihen aivan eri tavalla. Motivaationi opiskella ruotsia kasvoi.

Toisena kesänä urani ravintola-alalla eteni ja pääsin tarjoilijaharjoittelijaksi Waxholmiin. Kesän puolivälissä minulle tarjottiin hotellin alakerrassa avatun pubin vastaavan paikkaa. Samalla aloin myös suunnitella tulevaisuuttani Ruotsissa. Minulla oli vielä lukiossa suorittamatta viimeinen lukuvuosi ja palasinkin syksyn tullen Hyvinkäälle.

Paluu Ruotsiin

Lukiosta päästyäni suuntasin jo Vapuksi Waxholmiin ja työskentelin pubissa koko kesän. Aloin myös systemaattisesti lukea ruotsalaisia iltapäivälehtiä, Expresseniä ja Aftonbladetia. Lehdet kannettiin publiin lounasajan lopulla, ja minulla oli hyvää aikaa lukea ne päivittäin, kun oli hiljaista. Kielitaito parani. Samalla palveluammattissa työskennellessäni myös kommunikatio ruotsiksi koheni.

Syksyllä kirjoittauduin Tukholman yliopistoon ja aloin opiskella oikeustiedettä. Tukholmassa oli alkanut uusi opintolinja, jossa yhdistyivät sekä valtiotiede että oikeustiede, jur.pol.mag eli oikeus- ja yhteiskuntatieteitten maisteriohjelma. Valitettavasti linja lopetettiin, koska työmarkkinat eivät oikein tahtoneet hyväksyä maistereita, jotka eivät olleet oikein juristeja eivätkä valtiotieteilijöitäkään. Pääasiassa tein töitä koko 1970-luvun, ensin taksinkuljettajana Tukholmassa ja sittemmin linja-autonkuljettajana. Olin innostunut ja viihdyin Tukholmassa. Sukelsin ruotsalaiseen kirjallisuuteen ja ennen kaikkea ihastuin ruotsalaiseen viisuperinteeseen. Luin kaiken, minkä sain käsiini ja kiertelin kuuntelemassa trubaduureja aina, kun siihen tuli mahdollisuus. Ruotsalainen kansankoti oli kuin tehty minua varten.

Hain tietysti identiteettiäni. En koskaan kuvitellut olevani ruotsalainen enkä siihen pyrkinytkään vaan oma ruotsinsuomalaisuuteni alkoi hakea muotoaan. Siihenastinen supisuomalainen identiteettini muuttui. Suomessa vieraillessani ”supisuomalaisuus” alkoi tuntua vieraalta, mutta se ei silti vähentänyt viehätystä käydä Suomessa niin usein kuin mahdollista. Arki muovaa ihmistä, ja minun arkeni oli Tukholmassa.

Jo 1970-luvun puolivälissä, kun toimin Suomen vaalien virkailijana eri äänestyspaikoilla Suur-Tukholman alueella, sain analyysin itsestäni suomenruotsalaiselta kollegaltani. Vaalihuoneistot olivat yleensä eri kouluilla ja toinen vaalivirkailijoista oli suomenruotsalainen oikeustieteen opiskelija ja toinen ruotsinsuomalainen oikeustieteilijä. Kaverini oli erittäin kiinnostunut suuren suomalaisjoukon sopeutumisesta Ruotsiin, ja lisäksi ruotsalaisten sopeutumisesta yhteiskunnalliseen kehitykseen. Olimme jossain Tukholman eteläpuolella olevassa koulussa, ja kaverini oli keskustellut pitkään koulun opettajien kanssa, kun hän pakatessamme vaalimateriaaleja tokaisi:

- Matti, perhana, sinähän viihdyt täällä paremmin kuin ruotsalaiset.

Opettajana Ruotsissa ja Suomessa

1970-luvun lopulla, jo lopetettuani yliopisto-opintoni, ilman tutkintoa, aloin opettaa suomalaislapsia Upplands Väsbyssä, Tukholman pohjoispuolella. Tunsin, että tämä on minun alaani ja hakeuduin luokanopettajakoulutukseen Tukholman opettajakorkeakouluun. Valmistuin luokanopettajaksi ja muutaman vuoden opettajantyön jälkeen muutin perheeni kanssa Suomeen, aivan sattumalta.

Olin nimittäin kesätoissa Oslossa ystäväni yrityksessä, kun soitettuani äidilleni Hyvinkäälle, hän valitteli, että kukaan ei vie häntä isäni haudalle Kannukseen. Lähdin Oslostä elokuun alussa. Noukin äitini Hyvinkäältä autoon ja ajoimme Kannukseen. Olikin jo vierähtänyt toistakymmentä vuotta, kun viimeksi olin Kannuksessa käynyt, isäni hautajaisissa. Kokkolassa ollessani, huomasin Keskipohjanmaa-lehdessä ilmoituksen, että Kokkolan Työväenopisto haki ruotsinopettajaa. Menin rehtorin juttusille ja kerroin kuka olin ja mikä koulutus minulla oli. Rehtori sanoi, että mitä sinä siellä Tukholmassa teet, tule tänne.

Kerroin, että tarvitsen miettimisaikaa. Toisaalta tuntui kutkuttavalta ajatella työskentelemistä Suomessa, olinhan viimeksi ollut vain kesätoissa kouluaikana rakennuksilla. Toisaalta minulla oli opettajan vakituinen virka Ruotsin koululaitoksessa. Perhekonsultaation jälkeen päätimme muuttaa Suomeen ja Kokkolaan. Minä siis palasin keskipohjalaisille juurilleni yli 30 vuoden jälkeen.

Kuka minä olen?

Vasta Kokkolassa asuessani huomasin, että suomalainen identiteettini oli poissa. Luulin, että on aivan sama asunko ja olenko Ruotsissa tai Suomessa. Se ei ollutkaan niin yksinkertaista. Tunsin, että olin tehnyt väärän valinnan. Ruotsiin muuttaessani en koskaan tuntenut niin. Nyt huomasin, että kreikkalainen ystäväni oli oikeassa sanoessaan, että hänen identiteettinsä on omimmillaan lentokoneessa matkalla Kreikkaan tai Ruotsiin.

Viidestä lapsestani kolme on syntynyt Ruotsissa ja kaksi Suomessa. Ruotsissa syntyneet kävivät suomenkielistä päiväkotia ja alakoulua. Suomessa syntyneet taas ovat käyneet ruotsinkielisen koulun. Ehkä saavuttamastaan kaksikielisyydestä johtuen tai useiden Ruotsiin suuntautuneiden matkojen vaikutuksesta, he ovat kaikki, yksi toisensa jälkeen, aikuistuttuaan muuttaneet Ruotsiin.

Itse, asuttuani kymmenen vuotta Suomessa, muutin takaisin Tukholmaan opiskeluaikojeni sivuammattiini linja-auton rattiin. Ajoin myös vuoden maanalaista junaa ja vuoden uutta raitiovaunua, ensin testikuljettajana ja myöhemmin linjalla. Minulla oli jo 2000-luvun alussa toinen jalka vielä Suomessa ja päädyinkin Pietarsaaren luokanopettajaksi. Siitä pestistä eläköidyin 10 vuotta sitten.

Asuessani Ruotsissa havaitsin, että tietoisuus suomalaisista juuristani kasvoi. Ehkä onkin niin, että ne kaikkein suomalaisimmat suomalaiset asustavatkin Suomen rajojen ulkopuolella. Samalla koen erittäin voimakasta yhteenkuuluvaisuutta ruotsalaisuutta kohtaan. Kaipaen ruotsalaista kulttuuria. Luen naapurimaan lehtiä ja ruotsalaisia kirjoja. Allsång på Skansen tulee aina katsottua. Nykyään ne minun aikani esiintyvät taiteilijat taitavat vain olla aika harvassa.

Matti-isä ja Alina (vas.), Antti ja Aina-Maria Ojutkangas.
Kuva: Tiina Ojutkangas

Kokkolassa marraskuussa 2021

Matti Ojutkangas